وزارت جهاد کشاورزی
سازمان شیلات ایران

راهنمای سرمایه گذاری و توسعه طرح های شیلاتی در استان گیلان

دفتر برنامه ریزی و بودجه

تاریخچه جغرافیایی استان

استان گیلان با مساحت ۱۴۷۱۱ کیلومتر مربع در میان کوههای البرز و تالش در شمال ایران جای گرفته است. این استان به واحد جغرافیایی جنوب دریای خزر تعلق دارد و با استان های اردبیل در غرب، مازندران در شرق ، زنجان در جنوب و کشور استقلال یافته آذربایجان و دریای خزر در شمال هم مرز و همسایه است. رود سفید تمشک که بین چابکسر و رامسر جاری است، آن را از استان مازندران جدا می کند. بر اساس تقسیمات کشور سال ۱۳۹۰ ، این استان به مرکزیت رشت، ۱۷ شهرستان، ۵۳ شهر، ۴۴ بخش، ۱۰۹ دهستان و ۲۸۸۸ آبادی دارد. مختصات جغرافیایی آن بین ۴۵ درجه و ۵۳ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۳۴ دقیقه طول شرقی تا ۳۶ درجه و ۳۶ دقیقه تا ۳۸ درجه و ۲۷ دقیقه عرض شمالی قرار دارد. این استان، از شمال به دریای خزر و کشور جمهوری آذربایجان، از غرب به استان اردبیل، از جنوب به استان زنجان و قزوین و از شرق به استان مازندران محدود می شود.

تاریخ گیلان با تکیه بر پاره ای اشاره ها و کاوش های باستان شناختی به دوره پیش از آخرین یخبندان (بین ۵۰ تا ۱۵۰ هزار سال پیش) می رسد. با مهاجرت آریایی ها و دیگر اقوام به این سرزمین، از آمیزش مهاجران و ساکنان بومی منطقه، قوم های جدیدی پدید آمـدند که در این میان دو قوم «گیل» و «دیلم» اکثریت داشتند.

جمعیت و شرایط دموگرافی استان

جمعیت استان گیلان براساس آخرین نتایج سرشماری کشور برابر ۲٬۵۳۰٬۶۹۶ نفر است و ۰/۹ درصد از مساحت و ۳/۳ از جمعیت ایران را در بر می‌گیرد. نرخ رشد جمعیت در گیلان به‌طور پیوسته کمتر از رشد کل کشور مانده است، میانگین رشد جمعیت استان گیلان در دوره پنج ساله۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ با اختلاف ۰/۶۷ درصدی نسبت به کل کشور، ۰/۶۲ درصد بود. میانگین کل ایران، ۱/۲۹ درصد است. از سوی دیگر تراکم جمعیت (شمار ساکنان در کیلومتر مربع) در گیلان همیشه بالاتر از متوسط کل کشور بوده است. این رقم در حال حاضر ۱۷۷ در مقابل ۴۶ نفر در کیلومتر مربع کل کشور است. بُعد خانوار در گیلان، با ۳/۲ نفر در هر خانواده، کم‌ترین میزان در کل کشور را داراست. میانگین کشوری ۳/۵۵ نفر در هر خانواده است. از سوی دیگر گیلان با ۸/۱ درصد در گروه سنی ۶۵ سال و بالاتر مسن‌ترین استان کشور است. کمترین میزان استفاده از شبکه آبرسانی عمومی در کشور، مربوط به استان گیلان است که بلافاصله پس از آن استان سیستان و

بلوچستان قرار گرفته که با سهولت دسترسی به منابع آب در گیلان قابل توجیه است.بیش از ۵۳ درصد مردم در روستاها زندگی می‌کنند. جمعیت متوسط روستا در گیلان همواره از متوسط کشور بالاتر بوده است. در آخرین سرشماری این رقم برای گیلان ۴۴۱ و برای کشور ۳۳۸ بود. در گیلان به‌طور متوسط در هر ۵/۲ کیلومتر مربع یک سکونت گاه وجود دارد که این رقم برای کل کشور ۲۴/۲ است. در حال حاضر ۳۴/۵ درصد از جمعیت گیلان زیر ۱۵ سال و ۵۹/۸ درصد آنان بین ۱۵ تا ۶۴ سال دارند و ۵/۷ درصد بالای ۶۵ سال هستند. مقایسه نسبت افراد زیر ۱۵ سال در سرشماری‌های مختلف نشان می‌دهد جمعیت در حال پیر شدن و ساختار سنی در حال متوازن‌تر شدن است. بنا به سرشماری سال ۱۳۹۵، گیلان و خراسان شمالی تنها استان‌هایی از کشور بودند که نسبت تعداد زنان کمی بیشتر از مردان بوده و ساختار جنسیتی گیلان هم با نوسان نسبت مرد/زن در بازه ۱۰۲/۵ و ۱۰۴/۳ در برابر هر ۱۰۰ مرد متوازن است. با توجه به روندهای مهاجرتی و سرشماری‌های قبلی این رقم‌ها قابل قبولند. در ۱۹۹۶ ۵۶/۳ درصد مردان و ۶۱ درصد زنان بالای ده سال ازدواج کرده بودند که نسبت به بیست سال قبل اندکی کاهش را نشان می‌دهد.

جمعیت استان گیلان در سال ۱۳۵۵ معادل ۱۵۸۲۰۰۰ نفر بود که با نرخ رشد متوسط سالانه ۲.۸ درصد به ۲۰۸۱۰۰۰ نفر در سال ۱۳۶۵ افزایش یافت. در سال ۱۳۷۵ این میزان به ۲۲۴۲۰۰۰ نفر رسید که بیانگر نرخ رشد سالانه ۰.۷۵ درصد بود و در سال ۱۳۸۵ جمعیت استان به ۲۴۰۵۰۰۰ نفر افزایش یافت که نشانگر نرخ رشد سالانه به میزان ۰.۷۱ است و در سال ۱۳۹۰ به ۲۴۸۰۸۷۴ رسید که نشانگر نرخ رشد سالانه به میزان صفر است. این تغییرات نرخ رشد سالانه بیانگر این موضوع است که جمعیت استان پس از پشت سر گذاشتن یک آهنگ رشد سریع در دوره زمانی ۶۵ ـ ۱۳۵۵ به یک حالت تثبیت شده در دو دهه اخیر رسیده است. به طور کلی افزایش جمعیت استان گیلان در دوره سی ساله ۹۰-۱۳۵۵ با نرخ رشد متعادل برابر با ۱.۴۱ درصد اتفاق افتاده است.

شرایط اقلیمی استان

اقلیم و طبیعت استان گیلان تفاوت بسیاری با دیگر مناطق ایران دارد. تعداد زیاد رودخانه‌هایی که از کوه‌ها سرازیرند باعث شده این منطقه از وفور رطوبت در رنج باشد نه از نبود آن.

گیلان انتهای غربی رشته کوه البرز و بخش غربی جلگه‌های حاشیه دریای خزر ایران را دربر می‌گیرد. دره عرضی عمیق سفیدرود بین منجیل و امامزاده هاشم کمربند کوهستانی را قطع می‌کند. در شمال غرب، ارتفاعات تالش به صورت حوضه‌ای پیوسته امتداد دارند و گیلان را از آذربایجان جدا می‌کنند. جز در انتهای شمالی در حیران واقع در انتهای دره آستاراچای که از ارتفاع ۱۶۰۰ متر فراتر نمی‌رود، ارتفاع همه آن مناطق بالای ۲۰۰۰ متر است و سه قله بالای ۳۰۰۰ متر بغرو داغ (۳۱۹۷ متر)، عجم داغ (۳۰۰۹ متر) و شاه معلم یا ماسوله داغ (۳۰۵۰ متر) دارد. در بخش شرقی و شمال شرقی آن‌ها جریان‌هایی موازی به پایین به سوی دریا جریان دارد که منجر به الگویی شانه‌ای‌شکل می‌شود. البرز غربی خود در شرق دره سفیدرود پهن‌تر و

پرپیچ‌وخم‌تر است و سه دامنه موازی دارد؛ نماینده جنوبی‌ترین و پست‌ترین‌شان در گیلان آسمانسرا کوه (۲۳۷۵ متر) در منطقه عمارلو ست؛ دامنه متوسط پیوسته‌تر است؛ از کوه درفک (۲۷۳۳ متر) تا کرم کوه (۳۳۸۹ متر) ادامه دارد، درحالی که دره عرضی پلرود کلاچای مشخصاً دامنه شمالی را به ناتشکوه (۲۳۸۷ متر) و کوه سمام یا سماموس (۳۶۸۹ متر) که بلندترین نقطه گیلان است تقسیم می‌کند. همه این کوه‌ها ساختار زمین‌شناسی و تاریخ زمین‌ساختی بسیار پیچیده‌ای دارند که آن‌ها را به مجموعه ساختاری مرکز ایران مربوط می‌کند.

بیش از ۴۰ رودخانه در گیلان جریان دارند که مهم‌ترین آن‌ها سفیدرود است. دیگر رودهای مهم گیلان آستاراچای، شفارود، رود چمخاله، خالکایی هستند.

گرچه کوه‌ها مساحت بیشتری از جلگه‌ها دارند، ولی جلگه‌ها مهم‌ترین ویژگی خاص استان هستند و واژه گیلان هم اغلب به مناطق جلگه‌ای یا خصوصاً به جلگه مرکزی اطلاق می‌شده است. این متوازی‌الأضلاع کم‌ارتفاع، با پهنای ۳۵ کیلومتر و طول ۹۰ کیلومتر، ناهمگن بوده قابل تقسیم به دو بخش اصلی است: دلتای سفیدرود در شرق و جلگه فومن در غرب. اولی تماماً توسط سفیدرود، رودی با دبی بالا (۴۵۰ میلیون متر مکعب به‌طور میانگین) و محتوای آبرفتی بالا ایجاد شده است. در بالای رود محتوای آبرفتی قدیمی غلیظ وجود دارد، ولی در پایین آن، شمال آستانه، رود اغلب دارای لای و گل می‌شود، و مسیرش از مسیر سابق شمال شرقیش که در زاویه برجسته دشت در دستک به دریا می‌پیوست عوض کرده و در حال حاضر به سوی شمال جریان یافته و دلتای زنده کوچکتری هنگام پیش رفتن به دریا بین زیباکنار و بندر کیاشهر می‌سازد. جلگه فومنات در غرب رسوبات آبرفتی دریایی و خطوط شنی ساحلی را با رسوبات فراوان ناشی از رودخانه‌های پرشمار سرازیر از ارتفاعات تالش می‌آمیزند. آن‌ها مستقیماً به دریا نمی‌رسند، بلکه در تالاب انزلی یا یک خروجی به دریا جمع می‌شوند از لای ساحل شنی خط ساحلی جمع می‌شوند تالاب در نتیجه رسوب‌گذاری مستمراً در حال کوچک شدن و پست شدن بوده است. در مقابل، جریانات شمال تالش و شرق گیلان که حتی از پلرود هم پرآب‌ترند به اندازه کافی برای خنثی کردن عمل جریان ساحلی رونده بسوی شرق آبرفت نمی‌آورند و نمی‌توانند جز یک روبان باریک منطقه کم‌ارتفاع تنها با پهنای چند کیلومتر بین آستارا و سفیدرود و در شرق قاسم‌آباد با پهنای حدود ۱۰ کیلومتر در دهانه پلرود پیرامون کلاچای بسازند.

مناطق کم‌ارتفاع ساحل دریای خزر به دلیل وضعیت توپوگرافیکشان، دارای نوعی بسیار ویژه از آب و هوای هیرکانی هستند. کل استان گیلان متعلق به این منطقه به‌طور خاص مرطوب و سبز است: جریانات جوی غالب شمالی–جنوبی، بر فراز دریا مرطوب شده، توسط مانع قوی‌البرز مجبور به بالارفتن شدید می‌شوند و نتیجتاً در همه سال به فراوانی بر جلگه و کوهپایه شمال غربی رشته کوه می‌بارند. نظام بارش در پاییز (سپتامبر تا دسامبر) وقتی که ناپایداری جوی در بالاترین نقطه خود است حداکثر شدیدی نشان می‌دهد، در زمستان و اوایل بهار متوسط است، در مه تا اوت کمترین مقدار را دارد (ولی عموماً به حد کافی زیاد هست تا بالاتر از حد ماه‌های خشک بماند). بارندگی متوسط سالانه بین ۱۲۰۰ تا ۱۸۰۰ میلی‌متر در طول خط ساحلی متغیر

است (۱۲۳۳ در آستارا، ۱۷۵۵ در انزلی)، در گوشه جنوب غربی جلگه به سوی یک منطقه شبه مرطوب کاهش می‌یابد (۱۰۸۶ در فومن و ۸۵۵ در شاندرمن) و در بخش پست‌تر کوه‌ها دوباره به مقادیر خیلی زیاد تا ۱۵۰۰–۱۸۰۰ میلی‌متر (۲۴۰۰ میلی‌متر در دره بالای ماسال) می‌رسد. در طول دره سفیدرود، که هر بعدازظهر تابستانی باد شدید شمالی منجیل آن بر آن می‌وزد، کاهشی شدید منجر به منطقه شبه‌خشک مدیترانه‌ای مانند رودبار و منجیل می‌شود.

دلیل پوشش گیاهی غنی گیلان منحصر به فرد بودن اقلیم آن است. ناحیه رویشی هیرکانی مانند یک نوار سبز، حاشیه جنوبی دریای خزر و نیمرخ شمالی رشته کوه البرز را پوشانده است. این ناحیه رویشی به خاطر حاصلخیزی خاک، تغییرات دما و بارندگی‌های متعدد، حاوی گونه‌های گیاهی زیادی است. جنگل‌های این ناحیه به صورت نسلی دست‌نخورده و سالم، کمربندی از درختان خزان‌کننده دوران سوم زمین‌شناسی را تشکیل می‌دهند. این جنگل‌ها که از آن به نام‌های جنگل‌های مرطوب یا کاسپی یاد می‌شود ارزش‌های زیست‌محیطی و اقتصادی زیادی دارند و در زمره میراث طبیعی جهانی محسوب می‌شوند. این ناحیه بخشی از ناحیه رویشی اکسین - هیرکانی است که این ناحیه خود درون منطقه ارو-سیبری است. بعضی گونه‌های ناحیه اکسین-هیرکانی چون درخت آزاد بازمانده گونه‌های گیاهی فلورا ترشری هستند که پس از دوره‌های سرمای کواترنری جز در این منطقه در دیگر نقاط نابود شدند. این ناحیه نسبت به مناطق ارو-سیبری و حتی ناحیه رویشی اکسین – هیرکانی ویژگی‌های خاصی دارد: مخروطیان تقریباً وجود ندارند، سرخدار تنک و تعداد زیادی از گونه‌های بومی که بازمانده گونه‌های گیاهی آرکو-ترشری هستند وجود دارند. بر حسب ارتفاع سه سطح جنگل قابل تمایزند: جنگل‌های مخلوط هیرکانی، جنگل‌های راش کوهی، و جنگل‌های بلوط بلند کوهی و جنگل‌های ممرز. جنگل هیرکانی که زمانی جلگه‌ها را می‌پوشاندند، اکنون بخش عظیمی از بخش اول کوه‌ها تا ارتفاع ۱۰۰۰ متری را می‌پوشانند. این جنگل لایه دار است و لایه‌ای از درختان خیلی بلند مثل بلند مازو، درخت آزاد و انجیلی و انواع رایجتر افرا و نارون؛ لایه‌ای از درختان کوچکتر مثل لیلکی، کلهو، و شبخسب، شمشاد در نقاط سایه دار و همه انواع درختان میوه وحشی؛ و یک زیربوته با بته‌هایی مثل جل، خاس، خزه، تاک وحشی، پیچک، و دیگر گیاهان خزنده دارد. کوه‌های با ارتفاع متوسط، حوزهٔ راش شرقی بلند، به همراه بلوط، نمدار، افرا و نارون است. سطح بالای کوه‌ها بین ۱۸۰۰ تا ۲۲۰۰ متر باقی‌مانده دارای جنگل فقیرتر اوری و ممرز است. مراتع قله‌ای اغلب جایگزین این جنگل‌های بالاتر شده‌اند، بعضی‌هایشان در نقاط بلند یا شیب‌های سرپوشیده خصوصیات خشکی زی ویژه نشان می‌دهند. به اصطلاح جزیره مدیترانه‌ای پیرامون رودبار و منجیل به لحاظ پوشش گیاهی ویژه طبیعی و کشاورزیش یعنی جنگل‌های سرو بسیار تنک و درختان زیتونش انگشت نماست. سوسن چلچراغ در عمارلوی رودبار از گونه‌های منحصر به فرد گیلان است.

موقعیت اقتصادی استان

اقتصاد گیلان، بر پایه کشاورزی، دامداری، صیدماهی و پرورش زنبور عسل و کرم ابریشم استوار است. مهم‌ترین محصولات کشاورزی شامل برنج و چای است که در شهرهای مختلف گیلان، از جمله لاهیجان و رودسر کشت

می‌شوند. زیتون نیز از دیگر فراورده‌های زراعی است که کشت آن در شهرستان رودبار رایج است. مراکز مهم صید ماهی عبارتند از بندر آستارا، بندر کیاشهر و بندرانزلی. مهم‌ترین مراکز پرورش زنبور عسل عبارتند از اشکور بالا و پایین، عمارلو، دیلمان، آستارا و تالش. دامداری نیز در مناطق کوهپایه‌ای انجام می‌شود. گندم و جو، بادام زمینی، توتون و فندق نیز از دیگر محصولات زراعی گیلان می‌باشند که هنوز نیز به صورت انبوه در نقاط مختلف استان کشت می‌شوند. فعالیت تجاری با شبکه بسیار متراکم مراکز بازرگانی بسیار انبوه‌تر از داخل ایران است. هر محله بقالی و قهوه‌خانه و بالاتر از این سطح اولیه هر واحد کوچک جغرافیایی بازاری دارد، که اغلب در کنار راه‌های اصلی است. مهم‌ترین ویژگی اصلی جلگه مرکز گیلان (همانند مازندران) شمار و رونق فعالیت بازارهای هفتگی ست. مراکز شهری با ده‌ها مغازه ساختار تجاری غنی تری دارند. تنها دوتایشان، لاهیجان در شرق و انزلی در غرب وزن جمعیتی و اقتصادی بیشتری دارند ولی به شدت زیر سایه رشت مرکز استان قرار دارند که بر زندگی شهری در گیلان سلطه دارد.

گیلان با تنها ۳۷/۷ درصد جمعیت شهری به دلیل تراکم بسیار بالای جمعیت روستایی و سطح نسبتاً پایین صنعتی‌سازی یکی از شهری نشده‌ترین استان‌های ایران است. گیلان تقریباً هیچ منبع معدنی مهمی ندارد و عمده صنایع اش محصولات کشاورزی را فراوری می‌کنند: کارخانه‌های برنجکوبی در همه جلگه، کارخانه‌های چای در لاهیجان، لنگرود و فومنات، کارخانه‌های روغن پیرامون رودبار، کارخانه‌های فراوری ماهی و خاویار در انزلی، کارخانه‌های ابریشم، تنباکو و لبنیات در رشت پراکنده‌اند. مجتمع عظیمی در میانه دهه ۱۹۷۰ برای بهره‌برداری از منابع طبیعی چوب جنگل‌های انبوه غرب گیلان با نام چوکا در خلیفه آباد اسالم و یک کارخانه کاغذسازی در پونل علاوه بر چند کارخانه کوچکتر چوب بری در جنوب تالش و شرق گیلان وجود دارند. جز این بخش مبتنی بر منابع منطقه‌ای همه صنایع در رشت واقع شده‌اند. شهرصنعتی رشت که با ۲۸۰ واحد صنعتی یکی از پنج شهر صنعتی بزرگ ایران است در ۱۲ کیلومتری جنوب رشت واقع شده است.

در زمینه تولید برق از منابع تجدیدپذیر، نیروگاه‌های بادی منطقه رودبار و منجیل از بزرگ‌ترین مزارع بادی ایران و خاورمیانه محسوب می‌شوند. در حال حاضر ظرفیت نیروگاه بادی این ناحیه به ۱۰۰/۸ مگاوات رسیده که حدود دو دهم درصد از کل تولید برق ایران است.

گیلان در زمینه تولید چای، زیتون، فندق و بادام زمینی مقام اول و به لحاظ تولید برنج مقام دوم در ایران را داراست. اخیراً باغات کیوی به‌خصوص در شرق گیلان رواج ویژه‌ای داشته و این محصول نیز به عنوان یکی از تولیدات این استان است. محصول اصلی کشاورزی تاکنون برنج بوده است. تقریباً همه زمین‌های قابل آبیاری شالیزارند (بیش از ۴۰ درصد مساحت جلگه). برنجکاری در همه مناطق وجود دارد ولی در دلتای سفیدرود بین لشت نشا و رشت و طالش دولاب شالیزار تقریباً تنها کشت موجود است. ۵۲ درصد اراضی کشاورزی گیلان به کشت برنج اختصاص دارد. تا سال ۱۳۶۱ شمسی گیلان بزرگ‌ترین تولیدکننده برنج ایران بود و ۴۰ تا ۵۰ درصد تولید ملی را داشت ولی در این سال استان همجوار مازندران از آن پیشی گرفت. ۶۰ درصد تولید

استان در ناحیه دلتای سفیدرود انجام می‌شود ولی در جلگه‌های حاشیه‌ای غربی و شرقی تولید برنج با محصولات متنوع دیگری ترکیب شده است.

کشت توت برای تغذیه کرم ابریشم که زمانی از برنج مهم‌تر بود قدیمی‌ترین فعالیت کشاورزی است و در خوشابر و گشت در غرب و در آستانه تا قاسم‌آباد در شرق در کوهپایه‌ها انجام می‌شود. امروزه گیلان اصلی‌ترین منطقه تولید ابریشم در ایران است، و ۸۰ درصد تولید ملی را که بین ۲۰۰ تا ۴۰۰ تن در سال می‌شود را در اختیار دارد. تیلمبار، محل نگهداری کرم‌های ابریشم از مشخصه‌های معماری بومی گیلان است.اولین کارخانه فرآوری چای در ایران در ۱۳۱۱ در یک ایستگاه تحقیقاتی در لاهیجان تأسیس شد و انگیزه‌ای برای کشت این گیاه ایجاد کرد. چای امروز مهم‌ترین محصول زراعی است و لاهیجان منطقه اصلی آن است. تنباکو در فومنات و مرکز تالش و درختان میوه در دو حاشیه ساحلی کشت می‌شوند و میوه‌هایی چون گیلاس و آلو در شمال تالش و میوه‌های مرکبات در شرق گیلان تولید می‌شوند. دامداری در همه محلات جلگه مرکزی به دلیل فقدان مرتع خوب وضع پایینی دارد ولی برای ساکنان تالش و گالش کمربند کوهستانی منبع درآمدی اصلی ست. روستانشینان تالش و مرکبات پروران شرق گیلان هم گوساله و گوسفند نگهداری می‌کنند. در دیلمان، عمارلو و اشکورات مزارع وسیع دیمی گندم وجود دارد. منطقه رودبار و منجیل به دلیل اقلیم مدیترانه‌ایش نظام کشاورزی بی‌همتایی در ایران دارد که منشأ اصلی درآمد در آن زیتون و گندم و دامداری و شالیزارهای کنار سفیدرود در بخش رستم‌آباد است. شیلات و صنایع وابسته، یکی دیگر از حوزه‌های فعالیت در استان گیلان است و علاوه بر آبزی‌پروری در مزارع پرورش ماهی، صید ماهیان استخوانی و غضروفی (ماهیان خاویاری) از دریای خزر نیز بخشی از این فعالیت محسوب می‌شود. گیلان حدوداً نصف تولید خاویار (بین ۲۰۰ تا ۲۵۰ تن در سال) و استروژن (بین ۱۴۰۰ تا ۱۷۰۰ تن) ایران را در اختیار دارد. علاوه بر این فعالیت خاص، ۲۶ تعاونی صیادی بین ۴۰۰۰ تا ۶۰۰۰ تن ماهی‌های حلال صید می‌کنند.

ظرفیت های شیلاتی استان

استان گیلان به سبب شرایط جغرافیایی، واقع شدن در دامنه سلسله جبال البرز و شمال ایران و ویژگی های اقلیمی در زمره مناطق با قابلیت دسترسی بالا به منابع آب محسوب می شود. وجود رودخانه های دایمی و چندین تالاب بین المللی و البته بیش از ۳۰۰ کیلومتر نوار ساحلی در کرانه های خزر ، گیلان را به استانی با قابلیت بالای فعالیت های شیلاتی تبدیل کرده است.

صنعت شیلات علاوه بر تأمین غذا و اشتغال‌زایی، نقش مهمی در حفظ محیط زیست و فرهنگ منطقه ایفا می‌کند. با توجه به پتانسیل‌های موجود، با برنامه‌ریزی صحیح و حمایت از سرمایه‌گذاری، می‌توان شیلات را به یکی از مهم‌ترین صنایع گیلان تبدیل کرد.

ظرفیت آبزی‌پروری با بهره گیری از ظرفیت منابع آب های داخلی استان (مزارع پرورشی، آب بندان، دریاچه پشت سد، خلیج و تالاب انزلی) برای تولید ماهیان گرم‌آبی، سردآبی و خاویاری حدود ۱۰۰ هزار تن می‌باشد.

این استان ظرفیت سالانه ۱۰ تن خاویار پرورشی با بهره گیری از منابع آب های ساحلی استان (آب های لب شور و اراضی ساحلی) و بیش از هزار تن گوشت انواع ماهیان خاویاری پرورشی را دارد.

با توجه به همجواری این استان با سواحل دریای خزر، بی شک یکی از ظرفیت های این استان صید ماهیان استخوانی و کیلکا بوده که در حال حاضر سالانه بین ۱۰ تا ۲۰ هزار تن آبزی اعم از کیلکا ماهیان و انواع ماهیان استخوانی از منابع ذخایر ماهیان جنوب دریای خزر در گیلان صید می‌شود.

همچنین این استان دستاوردهای مهمی همچون بیوتکنیک تولید و تکثیر قریب ۱۵ گونه از ماهیان بومی دریای حوزه دریای خزر در محیطهای اسارت و در قالب تکثیر مصنوعی، بازسازی ذخایر ژنی گونه‌ها و جمعیت های موجود در حوزه جنوبی دریای خزر بالاخص گونه ماهی سفید، بهره‌گیری از تکنیک‌های نوین در فرآیند تکثیر و تولید مصنوعی ماهیان بالاخص ماهیان خاویاری داشته که می تواند گامی مهم در زمینه پرورش آبزیان در کشور باشد.

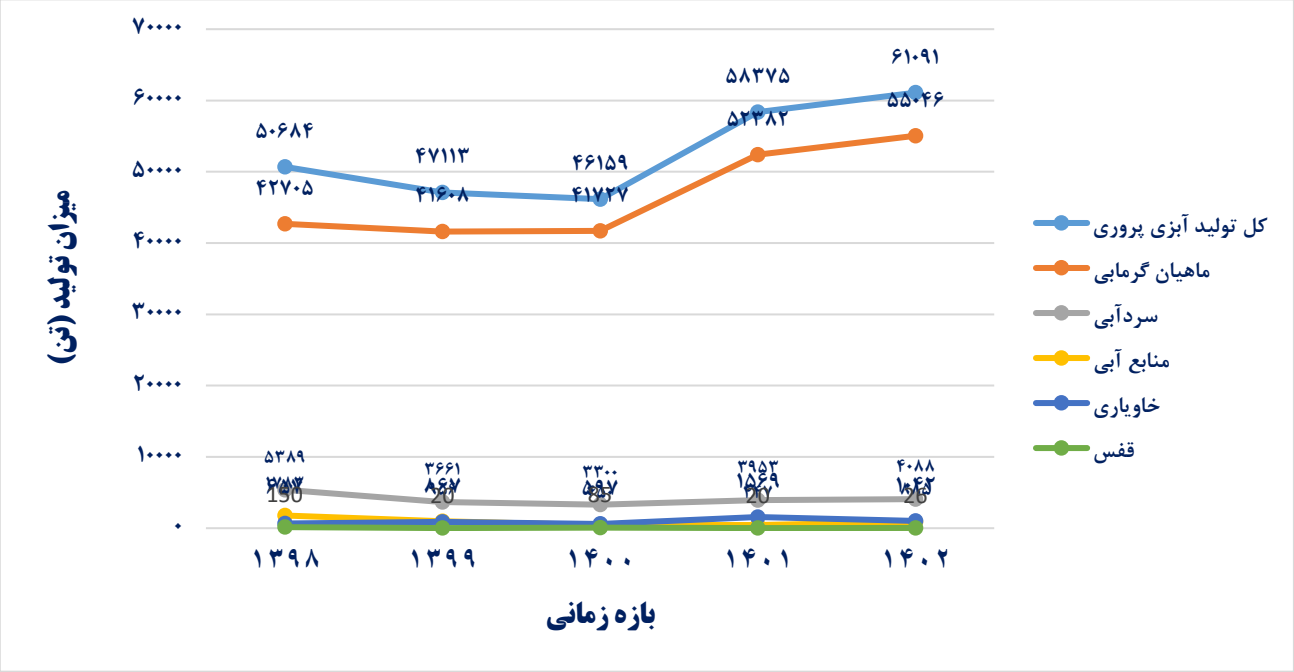
توجه به شیلات و افزایش سهم گوشت و پروتئین آبزیان در کل مصرف گوشت خانوارهای کشور نه تنها از جنبه های اقتصاد کلان، تجارت و سلامت، بلکه از وجود منابع عظیم آبی و استفاده بهینه و کارا از این منابع حائز اهمیت است. زیر بخش اقتصادی شیلات که اعم از صید و پرورش ماهی است نیاز چندانی به سرمایه ارزی و فن آوری وارداتی و پیشرفته ندارد و ضریب وابستگی فنآوری آن در پایین ترین سطح فعالیت های بخش کشاورزی است که از این منظر این صنعت را به صنعتی بسیار سودآور و پربازده بدل کرده است. با افزایش روز افزون جمعیت و نیاز به غذا و مواد پروتئینی، جایگاه تولید و پرورش ماهی در آب های داخلی و بهره برداری بهینه از منابع آبی در دسترس روز به روز آشکارتر میشود. اهمیت این موضوع با توجه به نقش مصرف گوشت ماهی در تامین سلامت افراد و همچنین مقایسه سرانه اندک مصرف آن در قیاس با ممالک توسعه یافته عیانتر خواهد شد. توسعه این حرفه به عوامل مختلفی بستگی دارد و در نتیجه هر کدام از این عوامل موجب بروز تنگناهایی در راه توسعه گشته اند. از جمله، عوامل عدم سهولت د سترسی به آب، زمین مناسب، شرایط اقلیمی مساعد و تغییرات فصلی در کمیت یا کیفیت آب در دسترس، در بسیاری از مناطق باعث ایجاد مشکلاتی در توسعه مزارع پرورش آبزیان با روش های متداول شده است. به همین منظور در این بخش به بررسی وضعیت آبزی پروری و صید استان گیلان در بازه زمانی سال ۱۳۹۸-۱۴۰۲ خواهیم پرداخت.

آبزی پروری استان گیلان

وضعیت تولید انواع آبزیان پرورشی در استان گیلان به تفکیک نوع آبزی در شکل (۱) نمایش داده شده است. همانطور که مشاهده می کنید تولید انواع آبزیان در استان گیلان در بازه زمانی بین سال های ۱۳۹۸تا ۱۴۰۲ از ۵۰۶۸۴ تن به ۶۱۰۹۱ تن رسیده است که رشد حدود ۲۱ درصدی را نشان می دهد. همچنین بررسی گونه های پرورش یافته نشان می دهد که پرورش ماهیان گرمابی رتبه اول تولیدات آبزی این استان را به خود

اختصاص داده است و بعد از این گونه، پرورش ماهیان سردآبی در رتبه بعدی قرار دارد که این موارد مجموعاً بیش از ۹۰ درصد تولیدات آبزی پروری استان گیلان را تشکیل می دهند.

شکل (۱) نمودار تولیدات آبزی پروری استان گیلان

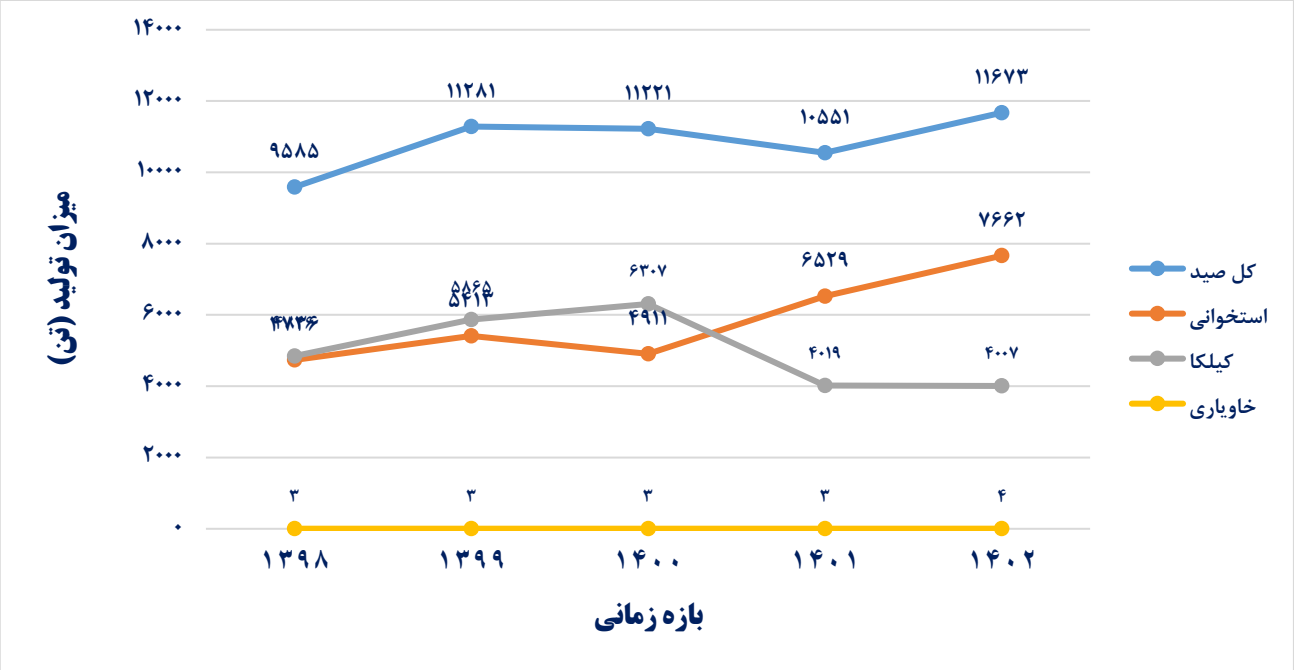

صید و صیادی استان گیلان

یکی از منابع خدادادی که می تواند در راستای امنیت غذایی جامعه و توسعه صادرات جایگاه ویژه را به خود اختصاص دهد، منابع آبزی دریاهای شمال و جنوب کشور است که بهره برداری از این منابع عموماً به وسیله صنعت صیادی صورت می گیرد (در این بخش از مطالعات منظور از صید تنها صید از منابع آب دریایی است). اکنون که کشور با کمبود درآمد ارزی و کاهش قیمت جهانی نفت روبرو است، توسعه این صنعت موجبات پیشبرد اهداف کلان اقتصادی را میسر می سازد. استان گیلان با داشتن بیش از ۳۰۰ کیلومتر سواحل و ۵ صیدگاه و بیش از ۴۰۰۰ صیاد، پتانسیل خوبی برای صید آبزیان از دریای خزر دارا می باشد. دریا منبعی گرانبها برای انسان به شمار میآید؛ منبعی که میتواند نقش عظیمی در تامین سلامت انسان و تغذیه مطلوب آن داشته باشد. اما رسیدگی به این منبع مهم از اولویت های اصلی کشور باید باشد به طوری که به زیست بوم ماهیان آسیب نرسانده و با برداشت بی رویه موجبات کاهش ذخیره آبزیان نگردد. از این رو سازمان شیلات در سال ۱۴۰۲ اقدام به رهاسازی ۴۰۹ میلیون قطعه انواع بچه ماهی و بچه میگو در جهت بازسازی ذخایر گونه های مختلف نموده است.

وضعیت صید و برداشت انواع آبزیان در استان گیلان به تفکیک نوع گونه آبزی در شکل (۲) نمایش داده شده است. همانطور که مشاهده می کنید صید انواع آبزیان در استان گیلان در بازه زمانی بین سال های ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۲ از ۹۵۸۵ تن به ۱۱۶۷۳ تن رسیده است که رشد ۲۲ درصدی را نشان می دهد.

شکل (۲) نمودار میزان صید استان گیلان

طرح های اولویت دار سرمایه گذاری در استان گیلان

با توجه به بررسی ظرفیت های شیلاتی استان گیلان و مطالعات اولیه صورت گرفته در زمینه پتانسیل و زیرساخت های موجود در استان توسط سازمان شیلات ایران، طرح های زیر به جهت سرمایه گذاری و توسعه پیشنهاد می گردند:

۱– احداث بنادر شیلاتی – چابکسر و حویق:

احداث بنادر شیلاتی در شرق و غرب استان

- این بنادر به منظور پشتیبانی از سایت های پرورش ماهی در قفس و افزایش تولید و اشتغال دریامحور جانمایی شده و نیازمند مطالعات فاز صفر و احداث می باشند.
- سرمایه مورد نیاز: ۸۰۰۰ میلیارد ریال
- در صورت احداث بنادر و نصب قفس های دریایی، امکان اشتغال ۱ نفر به ازای هر ۱۷ تن برداشت به صورت مستقیم و ۳ نفر به صورت غیرمستقیم وجود خواهد داشت.

۲– تکمیل و راه اندازی بندر شیلاتی کیاشهر – شهرستان آستانه اشرفیه:

احداث بندر شیلاتی کیاشهر

- این بندر به منظور پشتیبانی از سایت پرورش ماهی در دریا (قفس) با ظرفیت ۲۱۵۰۰ تن جانمایی شده که تا حدودی دارای پیشرفت فیزیکی بوده و نیازمند سرمایه لازم جهت تکمیل و راه اندازی می باشد.
- سرمایه مورد نیاز: ۷۰۰ میلیارد ریال
- اشتغال مستقیم: ۱۲۶۵ نفر
  اشتغال غیرمستقیم: ۳۷۹۵ نفر

۳– احداث زیرساخت سایت پشتیبان قفس دریایی – شهرستان رضوانشهر:

احداث سایت پشتیبانی سیمبرخاله

- این بندر به منظور پشتیبانی از سایت پرورش ماهی در دریا (قفس) و فعالسازی منطقه غرب استان گیلان در زمینه پرورش ماهی در دریا جانمایی شده است.
- سرمایه مورد نیاز: ۷۰۰ میلیارد ریال
- در صورت احداث بنادر و نصب قفس های دریایی، امکان اشتغال ۱ نفر به ازای هر ۱۷ تن برداشت به صورت مستقیم و ۳ نفر به صورت غیرمستقیم وجود خواهد داشت.

۴- تکمیل مجتمع تکثیر و پرورش و حفظ ذخائر آبزیان – شهرستان آستانه اشرفیه:

تکمیل و راه اندازی مجتمع تکثیر و پرورش ماهیان خاویاری

این سایت به منظور حفظ ذخایر ماهیان خاویاری دریای خزر در حاشیه رودخانه سفید رود به مساحت یکصد هکتار جانمایی شده که با تکثیر و تولید بچه ماهیان خاویاری و رهاسازی در دریای خزربه بازسازی ذخایر با ارزش دریا کمک شایانی خواهد نمود.

سرمایه مورد نیاز: ۵۰۰ میلیارد ریال

۵– احداث شهرک ماهیان خاویاری – اراضی مستعد استان:

احداث شهرک ماهیان خاویاری

زمین مورد نیاز برای اجرای این طرح به میزان حداقل ۱۰ هکتار و تولیدی معادل ۱۰۰۰ تن بوده که با هدف تولید اشتغال و صادرات و ارزآوری اجرایی خواهد شد.

سرمایه مورد نیاز: ۶۰۰۰ میلیارد ریال

مشوق های لازم جهت سرمایه گذاری در حوزه فعالیت های شیلاتی

جهت حمایت از فعالیت های سرمایه گذاری در حوزه شیلات و آبزیان و با توجه به چارچوب قانونی و اختیارات سازمان شیلات ایران، پیشنهادات زیر ارائه می گردد:

- تامین و تخصیص اراضی مستعد برای اجرایی شدن طرح های اولویت دار
- معرفی برای دریافت تسهیلات بانکی به میزان ۸۰ درصد سرمایه گذاری طرح
- پرداخت تسهیلات بلند مدت با مدت تنفس و نرخ بهره کمتردر جهت تداوم تولید
- پرداخت جایزه صادراتی برای صادرکنندگان تولیدات شیلاتی و تجلیل از صادرکنندگان نمونه
- تضمین سرمایه‌گذاری با تحت پوشش قرار دادن کامل بیمه آبزیان پرورشی و تاسیسات
- پرداخت بخشی از حق بیمه آبزیان توسط دولت به عنوان یارانه بیمه (حداقل ۵۰ درصد)
- صدور موافقت‌نامه‌های اصولی برای واحدهای تولیدی در کوتاه ترین زمان ممکن

ارائه تسهیلات کم بهره سرمایه در گردش برای خرید نهاده‌های مورد نیاز همچون خوراک آبزیان، بچه ماهی، بچه میگو و ... و مکانیزاسیون زیربخش شیلات و آبزیان